

ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ

Бондар О.І., Закорчевна Н.Б., Крилова І.І.

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
вул. Митрополита Василя Липківського, 35, корп. 2, 03035, м. Київ
dei2005@ukr.net

Розглянуті питання фінансування сталого розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні. Для досягнення Цілей сталого розвитку 2030, прийнятих у вересні 2015 року на саміті ООН, до яких приєдналася Україна, адаптувавши їх до українських реалій, зокрема у сфері водопостачання та каналізації (ціль 6), необхідні значні кошти. Сфера водопостачання та водовідведення України потребує неабияких інвестицій для оновлення основних фондів підприємств водопостачання та водовідведення, реконструкції і розвитку інженерної інфраструктури, упровадження новітніх технологій, поліпшення якості послуг тощо. Однак приватне фінансування у сфері водопостачання та водовідведення в Україні не було успішно залучене. Ефективні фінансові механізми, які задіяні у розвинутих країнах, не застосовуються в Україні через різні перешкоди. Окрім того, існують проблеми, що обмежують можливості мобілізації інвестицій для цієї сфери, зважаючи на політичну, економічну та соціальну ситуації, високі транзакційні затрати та непрозорість регуляторного середовища. За даними ООН та ОЕСР для розширення загального доступу до основних ресурсів питної води та санітарії до 2030 року необхідно подвоїти поточні річні темпи зростання. Майбутні потреби в інвестиціях також зростатимуть, і вони будуть неймовірно високими.

Відображені наявні механізми інвестиційного фінансування потреб сфери водопостачання та водовідведення в Україні, проаналізовані обсяги та джерела інвестицій ліцензіатів НКРЕКП у сфері централізованого водопостачання та водовідведення у 2020 р., запропоновані шляхи та інструменти вдосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення в Україні. *Ключові слова:* водопостачання, водовідведення, цілі сталого розвитку, інвестиції, фінансово-економічні механізми, державне регулювання.

Financing sustainable development of water supply and wastewater in Ukraine. Bondar O., Zakorchевна N., Krylova I.

The article is devoted to the issue of financing sustainable development of water supply and wastewater in Ukraine. To achieve the 2030 Sustainable Development Goals, adopted in September 2015 at the UN summit, to which Ukraine joined and which were adapted to Ukrainian realities, in particular in the field of water supply and sanitation (goal 6), significant investments are required. The sphere of water supply and wastewater of Ukraine requires significant investments in updating the fixed assets of water supply and wastewater enterprises, reconstruction and development of engineering infrastructure, introduction of the latest technologies, and improvement of the quality of services. However, private financing in the field of water supply and wastewater in Ukraine has not been successfully attracted, financial mechanisms that are effective for developed countries are not used in Ukraine due to existing barriers. In addition, there are several issues that limit the ability to mobilize investment in this area, including difficult political, economic and social situations, high transaction costs, and a lack of transparency in the regulatory environment. According to the UN and OECD, achieving shared access to basic drinking water and sanitation by 2030 will require doubling the current annual rate of progress, and future investment needs will be incredibly high. The authors describe the existing mechanisms for financing the investment needs of the water supply and wastewater sector of Ukraine by sources of raising funds, analyze the volumes and sources of investments of the NEURC licensees in the field of centralized water supply and wastewater in 2020. The authors suggest ways and tools to improve the financial and economic mechanism of state regulation of the water supply and wastewater sector in Ukraine. *Key words:* water supply, wastewater, sanitation, sustainable development goals, investments, financial and economic mechanisms, regulation.

Постановка проблеми. Сфера водопостачання та водовідведення в Україні потребує значних інвестицій на оновлення основних фондів підприємств водопостачання та водовідведення, реконструкцію та розвиток інженерної інфраструктури, впровадження новітніх технологій, поліпшення якості послуг тощо. За підрахунками Мінрегіону України, потреба в капітальних інвестиціях у сферу водопостачання та водовідведення в Україні (не враховуючи поточні витрати на підтримання інфраструктури в робочому стані) становить 19 млрд дол. США (з яких: 7,6 млрд дол. США необхідні для ремонту

водопровідних мереж; 9,9 млрд. дол. США – на ремонт каналізаційних мереж; 463 млн дол. США – приведення якості питної води відповідно до норм; 1,3 млрд дол. США – зменшення енергоємності подачі води) [20; 24; 25]. На жаль, за тридцять років Незалежності та за десять років державного економічного регулювання сфери водопостачання та водовідведення в країні не вироблені ефективні механізми залучення інвестицій у цю галузь.

Актуальність дослідження. Водні ресурси та водопровідно-каналізаційне господарство посідають чільне місце у забезпеченні сталого

функціонування економіки країни та розвитку регіонів. Більшість басейнів річок, які майже на 80% забезпечують питне водопостачання в Україні, згідно з гігієнічною класифікацією водних об'єктів за ступенем забруднення можна віднести до забруднених та дуже забруднених [21]. Забруднення водних об'єктів – джерел питного водопостачання – за неповноцінної бар'єрної ролі діючих водоочисних споруд та неефективного екологічного регулювання спричиняє погіршення якості питної води, що подається споживачам. Отже, можна констатувати, що сфера водопостачання та водовідведення в Україні знаходиться в критичному стані.

Дефіцит фінансування поглиблює проблеми доступності послуг водопостачання та водовідведення, якісної питної води та санітарії в країні. Підвищення ефективності діяльності систем централізованого водопостачання та водовідведення тісно пов'язане з розв'язанням комплексу взаємопов'язаних проблем, що передбачають запобігання забрудненню водних джерел на основі організації моніторингу за їх станом та застосування інноваційних технологій очищення води; підтримання у відповідному стані та оновлення основних фондів водопровідно-каналізаційного господарства тощо. Природно, що це неможливо здійснити без залучення значних інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання. Повне відшкодування витрат за надання послуг, а також деякі інвестиційні витрати на водопостачання та водовідведення має забезпечувати тарифна політика. Система формування тарифів, що склалася нині, не створює стимулів для ефективної роботи комунальних підприємств, не сприяє ресурсозбереженню. У статті автори окреслили шляхи пошуку науково обґрунтованих та практично значущих напрямів розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення розвитку однієї із пріоритетних галузей народного господарства.

Відсутність ефективних механізмів та інструментів інвестиційного забезпечення, необхідність формування належної тарифної політики у сфері водопостачання та водовідведення, її соціальна значущість, а також вагомість підприємств для економіки регіонів та підвищення рівня добробуту населення визначають актуальність цієї праці.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Здійснене дослідження наукових поглядів на проблеми фінансування сфери водопостачання та водовідведення в Україні спрямовує на подальше вивчення такої проблеми із зосередженням зусиль учених на розв'язанні ще не вирішених завдань. Практичне значення праці полягає у системному узагальненні та аналізі сучасного стану й особливостей інвестування у сферу водопостачання та водовідведення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування фінансово-економічних механізмів у житлово-комунальному господарстві країни

знайшло своє відображення у працях вітчизняних науковців і практиків державного управління: О. Білянського [8], Л. Бражнікової [10], Г. Крамаренко [19], О. Ігнатенко [16], Н. Олійник [22], В. Полюянова [23], В. Бодрова [9], І. Розпутенка, Л. Ільченко-Сюйви, О. Кілієвич [26], І. Запатріної [14], Ю. Кірсанова [18] та інших. Проте вони розглядалися без урахування специфіки сфери водопостачання та водовідведення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Мета праці – вивчення стану впровадження сучасних фінансово-економічних механізмів державного регулювання в галузі водопостачання та водовідведення в Україні та розроблення науково обґрунтованого підходу до формування інвестиційної та тарифної політики у сфері водопостачання та водовідведення з урахуванням соціальних, економічних, екологічних, технічних факторів та реалій.

Виклад основного матеріалу. У 2015 році всі держави-члени Організації Об'єднаних Націй (ООН) прийняли Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року, що передбачає 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), у тому числі присвячені сфері питної води та санітарії ЦСР 6) [27]. Головна мета – забезпечення універсального доступу до безпечних, надійних, стійких та доступних послуг із водопостачання та водовідведення. Резолюцією № 64/292 Генеральної Асамблеї ООН від 28 червня 2010 р. було чітко визначено: вільний доступ до питної води є правом людини, а водопостачання та водовідведення – важливими послугами для реалізації прав людини [5; 6].

Дані доповіді Генерального Секретаря ООН про досягнення ЦСР від 2019 р. свідчать про те, що досягнення загального доступу до основних ресурсів питної води та санітарії до 2030 року потребуватиме подвоєння поточних річних темпів прогресу [7]. За даними звіту ОЕСР від 2018 року досягнення ЦСР, для виконання Паризької угоди та реалізації права людини на воду та санітарію необхідне значне збільшення інвестицій у розвиток та управління водними ресурсами та водними послугами [4]. Отже, світ напрацьовуватиме нові підходи та засоби фінансування сфери водопостачання та водовідведення, які будуть корисними в регіонах, на місцях [3].

Україна також приєдналася до виконання глобальних завдань, адаптувавши ЦСР до українських реалій. Як наслідок, у 2017 році було видано Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», у якій було адаптовано 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. У 2020 році було прийнято Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та підготовлено Добровільний звіт із досягнення ЦСР, згідно з яким результат досягнення ЦСР 6 визнано загалом прогресивним, «але недостатнім у зв'язку з браком фінансування як на державному, так і на місцевому рівнях» [13].

Підтримання інфраструктури водопостачання та водовідведення у робочому стані потребує постійних капітальних вкладень, а її поліпшення – значного збільшення цих вкладень. Наприклад, щоб розширити водопостачання і досягти ЦСР 6, країнам, що розвиваються, необхідно збільшити витрати до 18 млрд дол. США на рік. Крім того, їм доведеться підтримувати наявну водогосподарську інфраструктуру, що збільшить капітальні витрати до 54 млрд дол. США на рік. Переваги поліпшення діяльності у галузі водопостачання та водовідведення величезні. Наприклад, один долар США інвестицій у цю сферу економить від 4 до 12 дол. США затрат на охорону здоров'я людини [1; 2]. Глобальні капітальні витрати на підтримку і розвиток інфраструктури водопостачання та водовідведення в країнах ОЕСР, країнах БРІКс оцінюються в межах від 0,35 до 1,2% їх ВВП, що відповідає загальним прогнозованим річним потребам у розмірі близько 1 037 млрд дол. США до 2025 р. порівняно з поточними витратами на інфраструктуру водопостачання в розмірі 576 млрд дол. США в рік. У країнах із перехідною економікою потреба в підтримці і модернізації наявної інфраструктури водопостачання та водовідведення «поєднується» із інституційною неефективністю і погіршенням бази активів [2].

Для фінансування інфраструктурних проєктів у сфері водопостачання та водовідведення можна використовувати різні ресурси та механізми. Кошти на розвиток сфери водопостачання та водовідведення надходять із кількох типів джерел, які можуть бути державними або приватними (рис. 1).

Окрім механізми фінансування інвестиційних потреб сфери водопостачання та водовідведення, що відображені на рис. 1, використовуються в Україні, зокрема: місцеві та державні цільові програми; регіональні угоди щодо соціально-економічного розвитку; оренда/концесія комунального майна; місцеві гарантії; кредити міжнародних фінансових організацій; міжнародна технічна допомога; гранти. А деякі – мають певні обмеження та перешкоди до застосування, наприклад державно-приватне партнерство (не виправдало очікування, відсоток залучення приватних інвестицій в інфраструктурні проєкти в Україні досить низький за наявності достатньо високих технічних, юридичних та економічних ризиків); податки та збори (міська влада має обмежені можливості використання такого механізму фінансування

потреб місцевого економічного розвитку, передусім за наявності високого рівня фінансової централізації та обмежені фіскальні повноваження); корпоративізація комунальних підприємств (відсутня нормативно-правова база); облігаційні та безоблігаційні позики (на сучасному етапі основною характерною рисою українського ринку муніципальних запозичень загалом та українського ринку муніципальних облігацій є його «заморожування», оскільки частка контрактів за ними становить 0%); ендавмент (цільові фонди, призначені для використання у некомерційних цілях, зазвичай з метою фінансування організацій та ініціатив у соціальних цілях, що наповнюються за рахунок благодійних пожертв, не утворюються).

Динаміка капітальних інвестицій у сферу водопостачання та водовідведення (включаючи сферу поводження з відходами) зображена на рис. 2.

Отже, за всієї різноманітності наведених джерел єдиним реальним фактором фінансування інвестиційних потреб сфери водопостачання та водовідведення в Україні нині є кошти, залучені від споживачів (тариф). Повне відшкодування витрат на надання послуг, а також деякі інвестиційні затрати на водопостачання та водовідведення має забезпечувати тарифна політика. Проте система формування тарифів, що склалася в країні, не стимулює підвищення ефективності роботи комунальних підприємств, не стимулює ресурсозбереження, не забезпечує збереження та цільове спрямування інвестиційної складової тарифу [20].

Рис. 1. Механізми фінансування інвестиційних потреб сфери водопостачання та водовідведення України (за джерелами залучення коштів)

Джерело: складено на основі [11, с. 14–15; 12, с. 68]

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій у сферу водопостачання та водовідведення за 2010–2019 рр.

Джерело: розроблено за [17].

Зокрема, упродовж 2020 року до НКРЕКП (здійснює державне регулювання 3% підприємств водопостачання та централізованого водовідведення України, на діяльність яких припадало 75% національного ринку послуг у цій сфері) було подано на розгляд та схвалення 49 інвестиційних програм ліцензіатів у галузі централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, що дорівнює 96% від 51 ліцензіата. Рішеннями НКРЕКП було схвалено та опубліковано 48 інвестиційних програм на 2020 рік на загальну суму 3 627,45 млн грн, що на 20% більше, ніж плановані обсяги інвестування в попередньому році. Такі інвестиційні програми визнані достатньо обґрунтованими та такими, що спрямовані на підвищення ефективності виробництва та охорону довкілля [15].

Структура планованих обсягів фінансування заходів інвестиційних програм на 2020 рік за джерелами фінансування наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Планові обсяги та джерела інвестицій ліцензіатів НКРЕКП у сфері централізованого водопостачання та водовідведення на 2020 рік

Джерела інвестицій	Обсяг інвестицій, млн грн	Структура інвестицій за їх джерелами, %
Амортизація	959,46	26,5
Виробничі інвестиції з прибутку	573,18	15,8
Невикористані кошти попередніх періодів	139,02	3,8
Бюджетні кошти	54,97	1,5
Інші залучені кошти	6,66	0,2
Позики, що підлягають поверненню	1 894,16	52,2
Усього за 48 інвестиційними програмами	3 627,45	100,0

Джерело: [15]

У 2020 році більше половини (52,2%) коштів усіх джерел фінансування інвестиційних програм припадає на запозичення згідно з угодами, укладеними з міжнародними фінансовими організаціями. Крім того, у 2020 році, як і в попередні роки, вагомим джерелом інвестицій була амортизація, передбачена у структурі тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення. Амортизаційні кошти становлять 63% від обсягу інвестування, передбаченого тарифами 2020 року. У розрізі всіх джерел інвестицій частка амортизації становить 26,5%. Також кошти залучалися за рахунок

прибутку, передбаченого у структурі тарифів ліцензіатів для фінансування виробничих інвестицій, обсяг яких визначається в розмірах, необхідних для поступового відновлення мереж (поліпшення функціонування підприємств водопровідно-каналізаційного господарства) та з урахуванням потреб щодо виконання фінансових зобов'язань ліцензіатів перед міжнародними фінансовими організаціями. Так, станом на кінець 2020 року вісім ліцензіатів НКРЕКП у межах цього проекту освоїли 75,3 млн дол. США, а загальна сума субкредитних договорів ліцензіатів НКРЕКП за проектом становить 271,9 млн дол. США [15].

З виробничих об'єктів водопровідно-каналізаційних господарств гостро потребують поліпшення мережі водопостачання та водовідведення. Їх стан істотно впливає на якість надання послуг та довкілля. Проте вартість відновлення мереж є настільки високою, що лише за рахунок амортизації здійснити його неможливо – тривалість перевищила б сотні років. Наприклад, в Україні загальна довжина мереж водопостачання ліцензіатів НКРЕКП становить 55,3 тис. км, з них ветхі та аварійні – 47%. Кошти підприємств, що можуть бути використані для цілей відновлення (річний обсяг амортизації), становлять близько 473, а вартість відновлення вища у 475 разів) [15].

Очевидно, що наявних методів фінансування інвестиційних потреб у сфері водопостачання та водовідведення недостатньо, а тому галузь потребує впровадження різних інноваційних підходів, перегляду політик та використання нових інструментів та механізмів. Необхідний обсяг інвестицій для підтримки й модернізації сфери водопостачання та водовідведення не може бути забезпечений лише за рахунок тарифів, необхідні також пряма і непряма бюджетна підтримка, чітко визначена в межах прийнятої довгострокової стратегії розвитку сфери водопостачання та водовідведення.

Отже, вдосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення в Україні має здійснюватися шляхом використання, зокрема, таких інструментів, як: чітке визначення стратегічних цілей розвитку сфери водопостачання та водовідведення, виражене в конкретних цифрах, прикріплене до конкретних індикаторів та показників, створення системи атрибутів, індикаторів та критеріїв ефективного регулювання; перегляд механізму формування тарифів на послуги з водопостачання та водовідведення. Вони мають бути обґрунтовані з фундаментальними економічними показниками (коефіцієнт доступності послуг; рівень інфляції; індекс цін на ремонтно-будівельні роботи; середній дохід домогосподарства в країні; платоспроможність домогосподарств; обсяг реалізованої продукції; коефіцієнт зміни середнього доходу домогосподарств тощо) та містити граничну норму інвестиційних відрахувань на оновлення основних фондів підприємства; створення системи цін на викиди вуглецю на основі потужностей низьковуглецевих джерел, що мають мінімальний вихід парникових газів викидів у біосферу; зміни порядків прямого і непрямого оподаткування (ПДВ, акцизи, мита тощо, що закладені в цінах на всі види товарів та послуг); зменшення або спрощення податків, надання пільг, створення бази даних інвестиційних проєктів, забезпечення верховенства закону тощо; упровадження технічних та фінансових інновацій.

Використання зазначених інструментів, на наш погляд, забезпечить: прозорість фінансово-економічних механізмів державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення; створення об'єктивних умов і передумов ефективного функціонування галузі, що відображатимуть динаміку та рівень тарифного навантаження на споживачів, ефективність споживання, інвестиційний потенціал); збереження та посилення державного регулювання з державною фінансовою підтримкою та впровадження певних інструментів ринкового регулювання з приватними інвестиціями.

Окрім того, краший інвестиційний клімат у сфері водопостачання та водовідведення (як і в країні загалом) може бути забезпечений за рахунок розбудови стійкої інституціональної бази, у складі якої: справедлива судова система, система стримувань та противаг у владі, сприяння незалежності регулюючих органів, оптимізація практики тарифоутворення з урахуванням інтересів держави, споживачів, підприємств за допомогою прозорих процесів економічного регулювання, що підвищить передбачуваність інвестицій та знизить політичні, економічні, екологічні та соціальні ризики.

Головні висновки. Забезпечення збалансованого розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні потребує значних інвестицій на оновлення основних фондів підприємств водопостачання та водовідведення, реконструкції та розвитку інженерної інфраструктури, впровадження новітніх технологій, поліпшення якості послуг тощо. Обмеженість фінансових можливостей у сфері водопостачання

та водовідведення, розвитку об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства зумовлює необхідність пошуку і використання нових форм і методів організації інвестицій. Діяльність систем водопостачання та водовідведення має регіональний характер, тому заходи державного економічного регулювання, насамперед тарифоутворення, стосуються не тільки фінансової діяльності підприємств водопостачання та водовідведення, але й соціально-економічного розвитку регіонів. Тарифна політика повинна забезпечувати повне відшкодування витрат на надання послуг (включаючи соціальні, екологічні актори впливу), а також деякі інвестиційні затрати на утримання та розвиток сфери водопостачання та водовідведення. Проте наявна система тарифоутворення не стимулює підвищення ефективності роботи комунальних підприємств, ресурсозбереження. Амортизаційних коштів, а це 63% від обсягу інвестування, недостатньо для ефективної інвестиційної політики підприємств. Інвестиційна складова частини тарифу незахищена і може змінюватися залежно від стану підприємств. Можливість використання підприємствами водопостачання та водовідведення власного прибутку як джерело капіталовкладень незначна, оскільки підприємства в основному є збитковими. У 2020 році збільшилася частка фінансування інвестиційних програм у сфері водопостачання та водовідведення за рахунок кредитних коштів міжнародних фінансових організацій, які потім відшкодуватимуться за рахунок тарифів. Зважаючи на необхідність вжиття заходів щодо формування додаткових джерел фінансування інвестицій, запропоновано таке: визначення стратегічних цілей розвитку сфери водопостачання та водовідведення, виражене в конкретних цифрах, із прив'язкою до конкретних індикаторів та показників; перегляд механізму тарифоутворення на послуги за водопостачання та водовідведення мають бути обґрунтовані фундаментальними економічними показниками (коефіцієнт доступності послуг; рівень інфляції; індекс цін на ремонтно-будівельні роботи; середній дохід домогосподарства в країні; платоспроможність домогосподарств; обсяг реалізованої продукції; коефіцієнт зміни середнього доходу домогосподарств тощо); визначення граничної норми інвестиційних відрахувань на оновлення основних фондів підприємств водопостачання та водовідведення; удосконалення методів прямого та непрямого економічного регулювання сфери тощо. Фінансування першочергових інвестицій може здійснюватися підприємствами водопостачання та водовідведення за рахунок власних коштів, у разі використання тарифів для населення, обмежених їх прийнятністю та доступністю, за умов дотримання базового рівня збирання платежів, бюджетної прямої та непрямої підтримки, збереження та посилення державного регулювання із державною фінансовою підтримкою та впровадження певних інструментів ринкового регулювання з приватними інвестиціями.

Література

1. Launch of the OECD Report «Managing Water for All: an OECD Perspective on Pricing and Financing», 2009. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/environment/launchoftheoecdreportmanagingwaterforallanoecdperspectiveonpricingandfinancing.htm> (accessed on 21.10.2021).
2. Meeting the Challenge of Financing Water and Sanitation. Tools and approaches. 2011. OECD Studies on Water. *OECD*. URL: https://www.pseau.org/outils/ouvrages/ocde_meeting_the_challenge_of_financing_water_and_sanitation_2013.pdf (accessed on 21.10.2021).
3. OECD. *Financing Water, Investing in Sustainable Growth*; Policy Perspectives. OECD Environment Policy Paper No. 11; OECD: Paris, France, 2018. URL: <chrome-extension://efaidnbmnndpckajpglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fwater%2FPolicy-Paper-Financing-Water-Investing-in-Sustainable-Growth.pdf&clen=1794084&chunk=true> (accessed on 23.10.2021).
4. OECD. *Making Blended Finance Work for Water and Sanitation: Unlocking Commercial Finance for SDG 6*; OECD Studies on Water; OECD: Paris, France, 2019. URL: <https://www.oecd.org/env/resources/making-blended-finance-work-for-sdg-6-5efc8950-en.htm> (accessed on 21.10.2021).
5. Resolution adopted by the General Assembly on 28 July 2010 № 64/292. The human right to water and sanitation. *United Nations Official Document*. URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/292 (accessed on 23.10.2021).
6. UN. The Critical Role of Water in Achieving the Sustainable Development Goals: Synthesis of Knowledge and Recommendations for Effective Framing, Monitoring, and Capacity Development. 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/6185Role%20of%20Water%20in%20SD%20Draft%20Version%20February%202015.pdf> (accessed on 21.10.2021).
7. UN. *Report of the Secretary-General on SDG Progress 2019*. URL: chrome-extension://efaidnbmnndpckajpglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fsustainabledevelopment.un.org%2Fcontent%2Fdocuments%2F24978Report_of_the_SG_on_SDG_Progress_2019.pdf&clen=12684827&chunk=true (accessed on 23.10.2021).
8. Білянський О.М. Організаційно-фінансовий механізм розвитку житлово-комунального господарства: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.10.01 / Білянський О. М. Харків, 2006. 189 с.
9. Бодров В.Г., О.П. Ігнатенко Удосконалення фінансово-економічних механізмів державного регулювання сфери благоустрою населених пунктів. Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. 2015. № 3. С. 105–109.
10. Бражнікова Л.М. Стратегічне управління фінансовою діяльністю підприємств ЖКГ: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.04. Маріуполь, 2011. 36 с.
11. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку: навч. пос. / В. Мамонова, Н. Балдич, Н. Гринчук, Л. Чорний, К. Рубановський, М. Борода. Проект «Місцевий економічний розвиток міст України». Київ: Центр громадської експертизи, 2013. 176 с.
12. Дзезик С.С., Кучеренко В.Р. Стратегії розвитку комунального сектору міського господарства. Одеса, 2009. 154 с.
13. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/151096-dobrovilnyu-natsionalnyu-ohlyad-shchodo-tsiley-staloho-rozvytku-v-ukrayini> (дата звернення: 22.10.2021).
14. Запатріна І.В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проєктів та надання публічних послуг. 2010. URL: [file:///C:/Users/original/Downloads/-econprog_2010_4_8%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/original/Downloads/-econprog_2010_4_8%20(2).pdf) (дата звернення: 24.10.2021).
15. Звіт про результати діяльності НКРЕКП у 2020 році. URL: <https://www.nerc.gov.ua/?id=61765> (дата звернення: 15.10.2021).
16. Ігнатенко О.П. Державне регулювання сфери благоустрою населених пунктів: дисертація ... доктора з держ. упр-я: спец. 25.00.02. Київ: НАДУ, 2016. 471 с.
17. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності за 2010–2019 роки. *База даних Держстат України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/-operativ/menu/menu_u/loz.htm (дата звернення: 30.10.2021).
18. Кірсанова Ю.В. Фінансово-економічні аспекти утримання систем водопостачання та водовідведення в неприбуткових обслуговуючих кооперативах// Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. 2013. Вип. 33. С. 100-107.
19. Крамаренко Г.О. Організаційно-економічний механізм управління житлово-комунальним комплексом : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.06.01. Донецьк, 1998. 36 с.
20. Крилова І.І. Державне регулювання сфери водопостачання та водовідведення в Україні. дис. ... доктра наук держ упр.: спец. 25.00.02 / Крилова І.І. Київ: НАДУ, 2021. 717 с.
21. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2019 році. *База даних: Мінрегіон України*. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/nacjonalna-dopovid-za-2019-rik.pdf> (дата звернення: 21.10.2021).
22. Олійник Н.І. Державне регулювання ринку житла в Україні: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Київ, 2011. 391 с.
23. Полуянов В.П. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності підприємств житлово-комунального господарства: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.06.01. Донецьк, 2005. 29 с.
24. Стан водопровідно-каналізаційного господарства. Презентація Мінрегіону України (доп. Медведь Т.А.) від 16.02.2016 р. *База даних: «Центр ресурсоефективного та чистого виробництва»*. URL: http://resrc.kpi.ua/images/eap_-green/-16.02.16_Forum_Kyiv (дата звернення: 20.10.2021).
25. Технічний стан водопровідно-каналізаційного господарства. Презентація Мінрегіону України (доповідач Хоцянівська Н.) від 13.09.2018 р. *База даних: «Львівводоканал»*. URL: http://eco-forum-lviv.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/4_2-Khotsianivska.pdf (дата звернення: 22.10.2021).
26. Фінансово-економічні механізми державного управління формуванням та розвитком внутрішнього ринку України : навч. посіб. / авт. кол.: І.В. Розпутенко, Л.В. Льченко-Сюйва, О.І. Кілієвич та ін. Київ: НАДУ, 2014. 60 с.
27. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 21.10.2021).